

בעית החינוך ביהדות אלג'יריה

תלמוד תורה — בסיס החינוך בגולת אפריקה

— מאת סופר "הצופה" באלג'יר — חן בר גמליאל —

בקהילות. בתקופה קצרה יצרה הרבנות מגע הדוק עם מוסדות כספיים והנוכחים בארצות שונות. הם ריכזו אינפורמציה מדויקת על הנעשה בקהילות, וטלו על עצמם את הפיקוח על תלמודי התורה, החלו בהכנת תכנית לימודים אחידה שתשמש מבחן לברימזוה; בהכנה ל־קביעת תקנון למעמד הרבנים ומשכר־תם; בחיפושים אחר מנהל ומירוס לי־בית המדרש לרבנים ופנו במכתבים רשמיים לרב הראשי בישראל ולמחלקה להינוך תורני בגולה, שישגרו לאלג'יריה מורים ושוברים.

הרבנות הראשית נתקבלה בהתלהבות על ידי נציגי הקהילות והדוח שלהם אושר פה אחד. נציגי יהדות אלג'יריה הגיעו לכלל הבנה ולכלל החלטה, כי רק מוסדות מרכזיים מסוגלים לשנות את פני הדברים. והנה עד היום נתי־קלים המוסדות באלג'יריה בקשיים כספיים — אף על פי שרוב יהודי אל־ג'יריה אמידים הם ואפילו עשירים, רק משום שלא השכילו להקים מוסד כספי מרכזי ראוי לשמו. ואף על פי שיהודי אלג'יריה רוצים בחינוך יהודי ודתי לא הצליחו להצמיח מתוכם חבר של תלמידי חכמים, מורים או רבנים צעירים ומושרים, ואם באלג'יריה עדיין ישנם מספר תלמידים ורבנים צעירים יש לקוד אותם לזכות מאמצים אישיים עצומים של כמה מחשובי ה־רבנים באלג'יריה, שעל אף כל הקשיים הצליחו להחזיק בקהילתייהם ושיבות "עץ חיים" ובימתתם קם חזון בית ה־מדרש לרבנים והיה למציאות.

מגבית יהודית מאוחדת

כאשר דובר במושב יהדות אלג'יריה בענייני כספים, היו עיני הכל נשאו את אל נציג ה"ג'וינט", ואילו כאשר דיברו במורים, הופנו העיניים מיד אל נציג המחלקה לחינוך תורני בגו־לה. וודאי, מורים אין למצוא באלג'־ריה פרט לאלו שכבר עובדים בתל־מודי תורה, וחודשים אין להעמיד אלא במשך שנים, אבל ביחס לכסף צריך רק לחפש מקורות, וכאלו אפשר למ־צוא הרבה גם באלג'יריה עצמה. שעה ארוכה הרצה מר חיים שרק, נציג הוועד לתרבות יהודית באלג'יריה, על הצורך — בעריכת מגבית יהודית מ־אוחדת, ובמספרים רבים הוכיח, כי מקורות חדשים יתווספו למימון מוסד דות יהודיים בארץ זו. אם כל המוס־דות יתאחדו תחת קורת־גג אחת לענייני כספים.

יהודי אלג'יריה שכבר הגיעו לאסיפה מתוך החלטה מוקדמת, כי הגיעה (סוף בעמוד 3 טור 1)

תלמוד תורה, תרתי משמע: תורה ממש שבכתב ושבעל־פה, ות־שגשג של מוסדות החינוך היהודי באלג'יריה. ובשני המושגים כי־אחז אין מהלוקת באלג'יריה כי אם מדובר בחינוך יהודי, לא בידי נשיא קהילה פלונית, או עסקן אלמוני להגדירו אלא הוא ברשות הרבנות והרבנים, וצא ולמד מה אמרו רבותינו.

עתה נציגי היהדות על החינוך היהודי, בית המדרש לרבנים יהיה בשלביו הראשונים בית ספר תיכון יהודי. ה־ילדים ילמדו בו לפי מתכונת תעודת הבגרות הצרפתית ובאיתה שעה לימוד גם מקצועות יהודיים, ורק עם סיום־למודיהם בבית הספר התיכון עם קבלת תעודת הבגרות יעברו למעשה לבית המדרש.

אם יפתח המוסד בשנת תשי"ט יגול מעל יהדות אלג'יריה את חרפת השבת, כי עד היום אין באלג'יריה מיסד יהודי שיתן את האפשרות להורים הרוצים בכך למנוע ילדיהם מללמוד בשבתות ובמיעדי ישראל.

פרופסור סעיד, מנהל בית ספר יהודי די לשעבר באלג'יר בשעה שגורשו לדי־ישראל מבתי הספר הצרפתיים בזמן מלחמת העולם, ואשר ערך את ה־לפני מושב יהדות אלג'יריה על המצב העגום של החינוך היהודי, דרש לפתוח גם בתי ספר יהודיים עממיים. הוא הכ־רית, כי להלכה ובאיפן רשמי בית ה־ספר היהודי שנפתח בימי וישי עדיין פתוח, לפי שעד היום לא התזיר את המפתחות והניירות למשרדי הממשלה. כל הנוכחים הריעו לכבודו בתשואות סוערות, אף על פי שברי כלם, כי בתי ספר יהודיים עממיים לא ייפתחו במהרה כל כך, כי לשם כך נחוץ כסף רב.

הבנין הנאה של בית המדרש בו נאמרו הדברים, עומד ריק מרהיטים מ־מורים ותלמידים, והוא הוסיף משמעות מעשית ותכליתית לכל הנאומים, כי ב־כל דרישה שהעלה מ־שהנאומים נז־דקרו מיד השאלות: מנין ימצא הכסף ומנין יבואו המורים.

הרבנות הראשית

בשעה שפרופסור סעיד בדוח שלי על החינוך היהודי כתח ביקורת ודרש לבנות מוסדות חדשים, הרי הרב אשי־כנזי, בדוח מטעם הרבנות הראשית של אלג'יריה, תיאר את ה"יש" ואת הנעשה למענו. זה חודשים מספר ש־הרבנות הראשית פתוחה ביוזמה מתודשת לרכו ולארגן את עניני הדת והחינוך בכל קהילות אלג'יריה תחת ידה. ה־רבנים הראשיים, החברים בוועד הרבנות הראשית, נתכנסו פעמים מספר כדי למצוא פתרונות לבעיות הדת והחינוך

בשעה שהתחוללה סערת "התודעה היהודית" בישראל, נקלעתי אצל אחד מיהודי אלג'יר. שתינו "אפרטיק" ו־שוחחנו על הא ועל דא, נתגלגלו הדבי־רים והגיעו עד ל"התודעה", כאשר התי־קשיהי לתרגם לבני המשפחה את ה־"תודעה היהודית" לצרפתית, שאלני ה־אב לפי תומו: מדוע אתה הולך סתור סתור, ולא תאמר בפשטות ובבהירות "התלמוד תורה"?

הרהרתי לעצמי ברגעים אלו: אנשי חולין בישראל התרחקו מן ה"תורה" כל כך שמשמעשעים במלה "תודעה יהודית", נזכרתי באותה שעה במשל חסידים: רופא אחד נקרא להולה, בדק אותו הירפא ומצא כי צריך לתת לו רפואה חריפה מסוימת, אלא שאין ה־חולה מסוגל לבלוע אותה. מה עשה הרופא עירבב אותה במיני מתקיה, וכך קרה לתודעה. אבל באלג'יריה עדיין אין זקוקים לתוספת מיני מתקיה. באלג'יריה עדיין מושג היהדות מזדהה עם "דת ישראל" בכל משמעותה. ו־מענין שאין מתבישים בכך כלל וכלל, לא מנהיגי קהילות, ולא פשוטי עם, אף על פי שבעצמם נתרחקו לכאורה מיהדות זו שהם מצביעים עליה, ודשים מצוות בעקביהם ועל כן חייבים לומר לזכותם, שלא עשו מה שעושים רבים בישראל, ולא פרשו את "היהדות" ל־צורך השקטת מצפונם. במיני פרושים "אפלטוניים" וכיוצא בהם.

מזהמה בעם הארצות

כאשר דברו ונאמו על החינוך היהודי באספה הכללית של ארגון הקהיר־לה, לא עמדה על הפרק השאלה מהו־חינוך יהודי, אלא כיצד התנהילו להמור־נים. הנואמים לא הסתירו, כי מצבת של יהדות אלג'יריה חמור, הציבור ר־הנוער אינו יודע כמעט דבר על ה־יהדות, מעטים מאוד יודעי ספר עברי, ומעטים מהם תלמידי חכמים צעירים. אולם איש לא העלה בדעתו להאשים את תוכן החינוך היהודי עצמו, הכל הצביעו, כי אין מוויים מוכשרים ה־מסוגלים לחבב את היהדות על לומדיה וְהַנְהוּלָה־לָהֶם, אין ו־ספר לרבנים ואין כלל בית ספר יהודי.

אופייניים להלך הרוח בדיונים אלה של מנהיגי יהדות אלג'יריה — דבריו של נשיא אחת הקהילות בערי השדה, נשיא הקהילה, עויר מצליח במקצועו, הצליח לארגן את קהילתו למופת, יחד עם הרב הצעיר של הקהילה, שהנשיא תמך בו תמיכה בלתי מסוייגת. העמיר־דו תלמוד תורה, שבו התחנכו כל ילדי הקהילה ללא יוצא מן הכלל, הנשיא טען לפני הנוכחים במושב ארגון יהדות אלג'יריה, כי הקהילות לא גתנו את לבן למדי לחינוך הילדים והנוניחו לת־לוגין את הנוער. הנוער מתעניין היום ב"סוסרפריו פארטי" או ב"רוק־רול" — קרא נשיא הקהילה, — ואנחנו איננו משפיעים כלום ואיננו מכוונים אותו ל"תורה". היללה תורה הדגיש הנואם בכל פעם בעברית. אולם, הוסיף העו־ד — אם הנוער נ־עניין ביהדות, הרי זה לא בתוכן היהדות עצמה, אלא ב־יש אל, ובמלה "ישראל" מושכים את הנוער הנצחונות הגדולים של צבא ה־גנה לישראל והמפעלים הגדולים הנע־שים ל־אננם, כיהודים לבנו תמיד לישראל, אָבְל לעולם אל נשכח כי אנו חיים במדינה צרפתית, בין שתי עדות גדולות נוצרית ומוסלמית, והמצב היום בארץ זו ידוע לכולם, וכל עוד אנחנו פה, הגנו צרפתים, וכל זכותנו לחינוך יהודי, הרי היא בראש וראשונה "התורה".

אחד מרבני אלג'יר דרש אף הוא ב־אותו ענין, הרב אמר, כי ה־נתן את התורה לישראל במדבר על הר־סיני עד שלא נכנסו בני ישראל לארץ. מי כאן אנו למדים כי גם אנחנו חייבים ב־גולה בלמוד תורה לפני שנעלה ליש־ראל. נהיה ראויים לחול את ארצנו — סיים הרב את דבריו.

בית המדרש לרבנים ייפתח בשנת תשי"ט

דברי הנואמים בשתי האספות שהתי־קיימו במחצית מארס (האספה הכללית של ארגון הקהילות ומושב יהדות אל־ג'יריה) לא נאמרו בחלל הריק, והיה ל־הם הד רב בין כתלי בית המדרש לרב־נים. והד זה דומשמצעות לוי־ראשית, האספות נתקיימו בבנין החדש של בית המדרש ושנית הנואמים חזרו והביעו את התקווה, כי בית המדרש לרבנים יפתח אייה את שעריו לשנה הלמודים הבאה עלינו לטובה. רק בית מדרש לרבנים גדול עשוי במשך הזמן לשנות את פני היהדות בארץ זו. אך ורק מוסד מקומי יהיה מסוגל לתת ליהודי אלג'יריה את מספר הרבנים והמורים הדרוש לקהילות. כשדנו בענין בית המדרש באספה הכללית של ארגון ה־קהילות, ציין נשיאה מר הלר, כי ל־דעתו כל ארגון הקהילות אינו מצדיק קיומו אלא בזכות בית המדרש לרבנים ותפקיד ראשון הוא ליהדות אלג'יריה כיום — לפתח רוח חיים וליתן ב־כהלים הללי שבצל קורתן מחוכמים